

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

ЕКОНОМІКА ЯК СОЦІАЛЬНА,
ПОВЕДІНКОВА НАВЧАЛЬНА
ТА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

Матеріали наукового колоквіуму
за міжнародною участю
20 травня 2016 року

Одеса
Фенікс
2016

УДК 330(063)
ББК 65я43
Е 457

Е 457 **Економіка як соціальна, поведінкова навчальна та наукова дисципліна:** матер. наук. колоков. за міжнар. участю (м. Одеса, 20 травня 2016 р.) / кафедра економіки промисловості Одеської націон. акад. харчових технологій. – Одеса : Фенікс, 2016. – 30 с.

ISBN 978-966-928-081-7

У збірнику подано тези доповідей наукового колоквиуму. В них визначено статус економіки як соціальної, поведінкової навчальної та наукової дисципліни, розкрито її дослідницьке поле, зв'язок з просторологією та менеджментом, охарактеризовано адаптивність як функціональну властивість економічних систем.

Для професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів та студентів економічних спеціальностей та фахівців галузі харчової промисловості.

УДК 330(063)
ББК 65я43

ISBN 978-966-928-081-7

© Одеська національна академія
харчових технологій, 2016
© Оформлення ПП «Фенікс», 2016

Касян С. Я.

*к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ТРЕНДИ У ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІКИ: ЗНАЧУЩІСТЬ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Дослідження сучасних суспільних процесів поряд із аналізуванням господарчих і ринкових явищ є можливе на основі відповідних наукових процедур та практичних інструментів, що є в арсеналі освітньо-наукової дисципліни «Економіка». Поведінка сучасних свідомих споживачів на ринках товарів і послуг України й світу характеризується значним впливом інформатизації, соціалізації та міжкультурною комунікаційною взаємодією.

Зауважимо, що міждисциплінарна університетська освіта на базі формування економічної свідомості дозволяє повною мірою використовувати внутрішній потенціал особистості. Це сприяє пристосуванню до економічних, наукових та культурних змін у ході суспільно-економічного розвитку. Метою міждисциплінарного сучасного економічного навчання може бути обмін поглядами, дискусія та презентація результатів досліджень, що стосуються стратегічного вибору суб'єктів ринкових відносин в умовах невизначеності. У цьому зв'язку слід формувати стратегічне управління економічними знаннями, що впливає на величину стратегічного суспільного потенціалу економічних агентів.

Міждисциплінарні аспекти викладання наук про суспільство, економіку успішно обговорювалися під час роботи круглого столу «Суспільна місія класичного університету: історія, сучасність, перспективи», що був нещодавно проведений у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Дійсно, зараз є великим значення класичного університету в суспільному житті, функціонуванні міста, окремого індивіда [2]. Університетська освіта з економіки у міждисциплінарному поєднанні з вивченням дисциплін психологічної, інформаційної спрямованості, використання альтернативних джерел енергії дозволить сформувати достовірні, глибокі і об'єктивні знання про поведінку індивідів у суспільствах різного типу.

О. Павлов досліджує галузевий, міжгалузевий та мультидисциплінарний наукові підходи до розуміння економіки агропродовольчої сфери. Дослідник справедливо підкреслює доцільність застосування аналітичних інструментів із широкого спектру дисциплін [5, с. 12]. Нау-

Література

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII в ред. від 1 вересня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
2. The Economic Journal. – 1991. – V. 101. – № 404. – Р. 32–48.
3. THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. – Т. 1. – Зима 1993. – М.: Начало-Пресс. – С. 46–62.
4. Клейнер Г. Б. Прикосновение к «невидимой руке» (О книге А. М. Когана «Макрорегулирование высокоразвитого рынка: «невидимая рука», конкуренция, потребности системы») / Г. Б. Клейнер // Деньги и кредит. – 2007. – № 6. – С. 61–64.
5. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248149695>
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Прогресс, 1978. – 494 с.
7. Чухно А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2009. – № 4 (561). – С. 14–28.
8. Осипов Ю. М. Курс философии хозяйства / Ю. М. Осипов. – М.: Экономистъ, 2005. – 320 с.
9. Бурдые П. Поле науки [Електронний ресурс] / П. Бурдые. – Режим доступа: <http://bourdeu.name/content/burde-pole-nauk>
10. Бодрийяр Ж. К критике политической экономии знака / Ж. Бодрийяр. – М.: Академический проспект, 2007. – 335 с.
11. Popper K. Self and Its Brain / K. Popper J. Eccles. – Springer International, 1977. – 596 p.

Самофатова В.А.

*к.е.н., доцент кафедри економіки промисловості
Одеська національна академія харчових технологій*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Глобальні проблеми людства, його подальшого існування та розвитку обумовили концентрацію зусиль світової спільноти на вирішенні питань сталого розвитку. Розвиток властивий усім системам, а статус «сталий» вони отримують за бажання людини подовжити їх існування.

Концепція сталого розвитку (sustainable development) є продовженням концепції ноосфери, сформульованої академіком В. Вернадським, ще в першій половині ХХ ст. Її сутність полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку. Для того, щоб якість і безпека життя людей, не зменшувалась для майбутніх поколінь, не погіршувався стан довкілля та відбувався соціальний прогрес, який

враховує потреби кожної людини. Оскільки природа і природні ресурси є основою життєдіяльності людини, їхнє виснаження та деградація за існуючих економічних відносин негативно відображаються на соціальних відносинах, структурі виробництва та споживання.

Формування нової моделі розвитку цивілізації на засадах сталості базується на принципах збалансованого функціонування трьох складових: економічної – забезпечення збалансованого з екологічними і соціальними вимогами ефективного розвитку виробництва; екологічної – відновлення та збереження стану природного середовища, що не шкодить здоров'ю людини і природним екосистемам; соціальної – поліпшення умов життєдіяльності і відтворення населення, підвищення його матеріального забезпечення та якості життя.

Агропродовольча сфера є складною мультикомпонентною системою і є у світі одним з найбільших споживачів природних ресурсів та основним джерелом забезпечення розвитку суспільства. За визначенням О. Павлова, агропродовольча сфера – це не тільки певний сектор економіки, який об'єднує галузі та види економічної діяльності, що включені в єдиний технологічний цикл виробництва і просування на ринок сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, а й природне та соціальне просторове сільсько-міське сполучене утворення [1, с. 7]. Агропродовольча сфера як система характеризується низкою властивостей, до яких відносяться: цілісність, динамічність, ієрархічність та відкритість. Цілісність агропродовольчої сфери виявляється у тому, що вона є складною соціо-еколого-економічною системою, що поєднує велику кількість взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів. Слабка взаємодія між зазначеними елементами призводить до деструктивних змін у функціонуванні агропродовольчої сфери в цілому та невиконанні нею своїх функцій. Динамічність агропродовольчої сфери визначається тим, що її структура, мета і зв'язки між елементами розвиваються у часі. Ієрархічність агропродовольчої сфери полягає у тому, що вона залежить від систем управління різного рівня – від загальнодержавного до місцевого. Суттєвою є обставина, що виробництво кінцевої продукції кожного виду здійснюється за унікальними і багатограними ланцюгами, що ускладнюють управління агропродовольчою сферою. Відкритість агропродовольчої сфери розглядається як широкий спектр горизонтальних та вертикальних виробничих, інформаційних та інших зв'язків з зовнішнім середовищем

Для України як держави, орієнтованої на експорт сільськогосподарської продукції, із дуже вагомим сільськогосподарським виробничим потенціалом, прогноз розвитку світового сільськогосподарського

ринку виглядає багатообіцяючим. Зокрема, протягом останнього десятиріччя, за даними на 1 січня 2016 року, експорт зернових і олійних культур зріс більш, ніж у три рази. Так, у 2014/15 маркетинговому році було експортовано 37,6 млн т зерна, олійних – 3,8 млн. т, а продуктів переробки зернових і олійних – 4,9 млн т. Сумарно експорт зазначеної продукції зростав на 3,6 млн. т щорічно, і, в результаті, 2015 маркетинговий рік закінчився з рекордним показником у 46,3 млн т [2]. Очікується, що на тлі збільшення доходів, урбанізації, змін харчових звичок і розвитку виробництва біопалива світові обсяги торгівлі сільськогосподарською продукцією стабільно зростатимуть. Це стосується як сировини, так і готової продукції із високою доданою вартістю. Зокрема, Протягом останнього десятиліття було відмічене зростання цін на рис і пшеницю в 4 рази, на кукурудзу у 2 рази [2]. Водночас, значна частина сільськогосподарської продукції, не відповідає світовим стандартам якості та безпеки. Важливу роль у вирішенні зазначеної проблеми відіграє стандартизація і сертифікація продукції. Зокрема, система управління безпекою харчових продуктів НАССР забезпечує контроль харчових продуктів на всіх етапах їх виробництва та виявляє специфічні ризики.

У багатьох країнах світу розвивається органічне виробництво, яке враховує збереження навколишнього середовища і природних ресурсів, рівень біологічної різноманітності, стандарти утримання тварин і методи виробництва, які відповідають вимогам до продуктів, що виготовляються з використанням процесів природного походження. Задоволення зростаючого попиту на органічні продукти стало стратегічним напрямом розвитку сільського господарства і переробної промисловості [3, с. 69]. Так, аграрне виробництво має бути прибутковим, але воно повинно забезпечувати і натуральну якість виробленого, воно не має руйнувати природне середовище. Українські чорноземи, якими ми пишалися як найбільшою цінністю, різко зменшили родючість, ерозійні процеси займають дві третини території країни, рівень розораності земель у нас найвищий у світі і справжній степ ми можемо побачити лише на заповідних територіях. Необхідно передбачити низку заходів, що зменшують необоротні процеси навколишнього природного середовища. Сталий розвиток агропродовольчої сфери передбачає також соціальний розвиток сільсько-міської спільноти, тобто створення умов для нормальної життєдіяльності і ефективної роботи: достойна заробітна плата, розвинена соціальна інфраструктура, можливості для культурного розвитку і самореалізації.

Соціально-економічна та екологічна сталість агропродовольчої сфери розкриває його відношення до зовнішніх впливів. Більш сталим,

є такий стан агропродовольчої сфери, який при інших рівних по силах зовнішніх впливах, менш схильний до змін і відхилень від попереднього положення. Безперечно, головною умовою наявності сталості до зовнішніх впливів є внутрішні властивості самого об'єкта. Отже, сталість є зовнішня форма, зовнішній прояв внутрішньої структури самої агропродовольчої сфери. Для того щоб підвищити її сталість до впливу різних факторів, необхідно удосконалювати її зсередини, що вимагає наукового обґрунтування пріоритетів сталого розвитку. Однак, сталість не означає незмінність і припускає дослідження теоретичних та методологічних принципів сталого розвитку агропродовольчої сфери як складної соціально-економічної системи, стратегічне управління якою, передбачає реалізацію принципів цілеспрямованості, гнучкості, адаптивності, з урахуванням змін макроекономічних та інституціональних зовнішніх умов.

Література

1. Соціо-еколого-економічний розвиток агропродовольчої сфери України в сучасних умовах: проблеми та шляхи їх розв'язання: монографія / авт. кол. О. І. Павлов, К. Б. Козак, Д. Ф. Крисанов [та ін.]; за ред. О. І. Павлова. – Одеса: Астропринт, 2015 – 512 с.
2. Аграрні новини України і світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.latifundist.com
3. Синельников Б. В. Відновлення лідерства бурякоцукрового кластера України в контексті VI довгої хвилі М. Д. Кондратьєва України / Б.В. Синельников// Економіка України. – 2016. – № 7 (656). – С. 66–81.

Стадницький Ю.І.

*д.е.н., професор кафедри економіки і фінансів
Політехніка Свєнтокишська, м. Кельце (Польща)*

ПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ: ВСТУП ДО ПРОСТОРОВОЇ

Ідея «просторології» виникла під час праці над книгою, у якій досліджувався вплив просторового чинника на економіку. Вплив суттєвий, деколи вирішальний. Були сумніви щодо назви такої книги: одного часу здавалося, що це має бути «Просторова економіка» (фактично переклад загальноприйнятого англomовного терміну «Spatial economy»), проте було й заперечення – «а яка економіка не є просторовою». Безадресної економіки нема, кожне підприємство, джерело сировини, споживач характеризується певним місцеположенням у просторі, займає частину простору. На сьогодні сформувався переконання, що така кни-

роботи вчених-економістів присвячені адаптації економічних суб'єктів до таких явищ, як глобалізація, світова економічна криза, зміна організаційної культури і стратегії підприємства. Цим проблемам присвячені роботи таких вчених-економістів, як: І. Єфременко, В. Рассадін, О. Страховий, С. Файбушевіч, Ю. Гусаров, С. Глаголев, А. Алабугін, Е. Галушко, С. Галушка, Н. Зябліцька, Е. Пастухова.

Проаналізувавши існуючі теоретичні концепції поняття «адаптація» можна зробити висновок про те, що цілісний підхід до даної проблеми в економічній теорії знаходиться на етапі розробки. Тому актуальним є розробка понятійного апарату даного напрямку економічної теорії, а також вивчення різних проявів адаптації в економіці для того, щоб виявляти причинно-наслідкові зв'язки і закономірності прояву адаптаційних механізмів [3].

З метою уточнення понятійного апарату пропонується розглядати не узагальнююче поняття «адаптація», а більш конкретне поняття «адаптація економічних систем» як цілеспрямований процес трансформації складних економічних систем через зміни їх параметрів, структури, зв'язків, елементів під впливом зовнішнього середовища або з метою впливу на зовнішнє середовище.

Адаптивність економічних систем – властивість систем визначати якість і напрямками процесів адаптації.

Будь-яка складна система, яка вступає в будь-яку взаємодію зі своїм середовищем, є адаптивною. Якщо в системі не відбуваються процеси адаптації, вона втрачає таку важливу характеристику систем, як цілісність і перестає бути системою як такої, а є набором окремих і залежних елементів, з яких в процесі подальшої адаптації утворюється нова складна система, але вже в новій якості.

Адаптивні економічні системи – системи, існування, функціонування і розвиток яких покладається на здатності економічної системи до адаптації, тобто процесів трансформації, що відбуваються в них і характеризуються властивістю адаптивності, яка ними придбана.

Література

1. Растринин Л.А. Адаптация сложных систем / Л.А. Растринин. – Рига: Зинатне, 1981. – 375 с.
2. Разумовский О.С. Адапционизм и бихевиористика в контексте проблем эволюционизма / О.С. Разумовский // Полигнозис. – 2003. – № 2. – С. 44–60.
3. Марковская Е.И. Теоретические и практические аспекты адаптации моделей поведения экономических субъектов / Е.И. Марковская // Вест. Балтийской педагогической академии. – 2013. – № 11. – С. 6–16.

Зміст

Касян С. Я. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ТРЕНДИ У ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІКИ: ЗНАЧУЩІСТЬ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ.....	3
Лобочька Л.Л. АДАПТИВНІСТЬ І РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА.....	7
Ніценко В.С. Гавриш В.І. МЕНЕДЖМЕНТ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПАЛИВ ЯК НАВЧАЛЬНА ТА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК.....	10
Павлов О.І. ДОСЛІДНИЦЬКЕ ПОЛЕ ЕКОНОМІКИ ЯК НАУКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ	14
Самофатова В.А. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ. .	18
Стадницький Ю.І. ПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ: ВСТУП ДО ПРОСТОРОЛОГІЇ.....	21
Фрум О.І. РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО АДАПТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	26

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА ЯК СОЦІАЛЬНА,
ПОВЕДІНКОВА НАВЧАЛЬНА
ТА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО КОЛОКВІУМУ
ЗА МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
20 травня 2016 року

Друкується в авторській редакції. Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори

Підписано до друку 17.11.2016 р. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 1,74. Зам. № 1611-14. Тираж 50 прим.

Видано і віддруковано ПП «Фенікс»
(Свідощтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. (048) 7777-591.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.law-books.od.ua